

ramos in festo tabernaculorum gestare debentur Hebrei, ut recordarentur se à solitudine in terram feralem et arboribus optimis abundantem translatos esse; gestare, inquam, non tantum primo die festi, ut censuit Abul, sed per septem continuos festi dies: hoc est enim quod hic dicitur: *Celebrabilis solemnitatem septem dicitur.* Et ita intellexit R. Moses, Burgensis, Ribera et alii: idque ut per septem dies significaretur, Hebrews multis annis commoratos fuisse in deserto, indeque plenam gaudium in terra promissa eis obvenisse; hoc est enim quod sequitur.

ET LETARIMINI CORAM DOMINO, q. d.: Gestantes ramos hos et fructus, saltabitis in sanctuario coram domino. Tripudias enim solebant veteres celebrare sua festa, ut patet 2 Reg. 6, 14; Exodi 52, 19; Exodi 19, 20. Ita Abul, qui et addidit: *Dicunt aliqui quod quando Iudei habebant istos ramos in manu, habebant cum eis colligatos et fructus, et sic saliebant elevantes et deprimentes illos fructus ad omnem differentiationem positionis; quo significabant id esse ad laudem Dei: qui era Dominus omnium positionum mundi. Simile fiebat in therma, sive oblatione secundorum, ut dixi Exadi 29, 24; Levit. 7, 5.*

Mystice, septimus mensis est tempus gratiae. Primum eius festum est tubarium, id est, predicationis Apostolorum. Secundum expiations, id est, penitentiae et contemptus illecorossum voluntatum, cui studebant omnes verè ad Deum conversi. Tertium tabernaculorum; quia tertius vita christiana gradus est vivere hic ut in tabernaculo per septem dies, id est, tota vita, ut scilicet utamur hujus seculi quantum possesse est, non amplius, et tota mente per desertum hujus mundi festinamus ad celestes mansiones, ut dicamus cum Psalte: *Incola ego sum et peregrinus, sicut omnes patres mei in casulis enim habuerunt Abraham, cum Isaac et Jacob coheredibus reprobmissionis ejusdem; vide dicta Hebr. 11, v. 9 et 10. Celebratur 15 die, cum luna decrescente incipi, quia non bona seculi fluxa et caduta (quorum luna est symbolum) esse cognoscit, nisi festinat ad astra. Septem eius diebus confinie offerimus holocausta, quia totos nos nostra que omnia Deo consecramus. Gestamus primò, citrum, qui colore est auro, id est, ardente charitatem, quā toti Dei gloria, et fratrum utilitati incumbimus. Secundò, spatus palmarum, qui quasi virtores terrae omnia calcamus, dum nostra conversatio in colis est. Tertiò, lignum densarum frondium, videbile S. Joannes densa et altissima mysteria eructans; adsumt et parvuli innocentes, qui quasi salices de torrente fructum operum non habentes, subito per solam Dei gratiam ad viriditatem salerint aeterna patriæ, et paradisi celestis.*

CAPUT XXIV.

1. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Præcipi filiis Israel ut afferant tibi oleum de olivis purissimum, ac liquidum, ad concinnandas lucernas jugiter.

3. Extra velum testimoniū in tabernaculo federis. Poncique eas Aaron à vespere usque ad mane coram

gratiam imploremus, mareceret in nobis illi animi vigor. Vide psal. 4, v. 5. Hoc qui fecerit letabitur coram Domino, et hilarem semper in eodem vitam ager. Rursus S. Hieron. in cap. 14 Zacharie per lignum pulcherrimum accipit sapientiam, per palmas victoriam, per myrtum mortificationem, per salices castitatem. Nam medici, inquit, et physici tradunt quod si quis salicis florem mistum aqua libet omnis in eo frigescat calor, et libidinis vena siccat, ut ultra filios generare non possit. Hicce ornati in tabernaculo hujus vite, pariter et armati, tendimus ad domum nostram paratam in celis. Salices ergo, sequi ut lactice, agnus castus, etc., humorem venerum minuant, et castitatem fovent ac tuentur. Quartum festum sequens et finiens festum tabernaculorum, puta ejus octava, est festum cotiis et collecte, hoc significat octavam resurrectionis, quando ex tabernaculo hinc exuenies colligemus ad concilium et congregacionem sanctorum in celis, de quā canit Psaltes: *Beati qui habitant in domo tua, Domine; in secula seculorum laudabunt te; tunc nullum opus servile faciemus, quia tunc cessabit omne peccatum, omnis etiam labor et dolor, offrenimus holocaustum Domino, quia totis viribus, totaque contentione anime, Deum speculum habimus et amabimus: ibi enim implebitur illud: Dilige Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota fortitudine tua; et illud: Benedic anima mea, Domine, et omnia que intra me sunt nominis sancto ejus.* Ha Radulphus, et ex parte Iachynus atque ex iis Ribera lib. 5 de Templo c. 10 et seq.

Allegor. etiam Rupert. apostole et eleganter haec accommodatis festis natibilitatis Christi Domini. Sicut enim pascha et pentecoste Iudeorum, inquit, significabat pascha et pentecosten Christianorum; ita festum tabernaculorum, quod in exitu anni celebrabatur, significabat festum natalis Domini, quod in fine anni celebratur. Tum enim letabunt terra nostra virginæ, puta B. Marie, fructum, scilicet Christum in Bethlehem colligimus, et fructum arborum pulcherrimorum, id est, Virginis intemeratae filium, in Eucharistia, ter offerimus et sumimus. Christus enim in stabulo et hospitio natus est, ut hic nobiscum quasi in tabernaculo versaretur, nosque ex eo ad patriam celestem deduceret; adsumt et palme, hoc enim Christi festum comitatus et sequitur S. Stephanus martyrium et Victoria; adest et lignum densarum frondium, videbile S. Joannes densa et altissima mysteria eructans; adsumt et parvuli innocentes, qui quasi salices de torrente fructum operum non habentes, subito per solam Dei gratiam ad viriditatem salerint aeterna patriæ, et paradisi celestis.

CHAPITRE XXIV.

1. Et Seigneur parla encore à Moïse, et lui dit:

2. Ordonnez aux enfants d'Israël de vous apporter de l'huile d'olive très-pure et très-claire, pour en faire toujours brûler dans les lampes qui seront

3. Hors du voile du témoignage, dans le tabernacle de l'alliance. Aaron les disposera devant le Seigneur pour y être allumées depuis le soir jusqu'au matin, et

765 cette cérémonie s'observera par un culte perpétuel dans toute votre postérité.

4. Super candelabrum mundissimum ponentur semper in conspectu Domini.

5. Accipies quoque simulam, et coques ex ea diuina decim panes, qui singuli habebunt duas decimas;

6. Quorum senos altirostris super mensam purissimam coram Domina statues;

7. Et pones super eos thus lucidissimum, ut sit panis in monumentum oblationis Domini.

8. Per singula sabbata mutabuntur coram Domina suscepti à filiis Israel fodere semper.

9. Eruntque Aaron et filiorum ejus, ut comedant eos in loco sancto: quia Sanctum sanctorum est de sacrificiis Domini jure perpetuo.

10. Ecce autem egressus filius mulieris Israëlitæ, aīn quāls ihsus gaudium in terra promissa eiō, quem pepererat de viro egypcio inter filios Israel, jurgatus est in castris cum viro israelita.

11. Cāmique blasphemasset nomen, et maledixisset ei, adductus est ad Moysen (vocabatur autem mater eius Salomith, filia Dabit, de tribu Dan).

12. Misericordie enim in carcere, donec nossent quid juberet Dominus.

13. Qui locutus est ad Moysen,

14. Dicens: Educ blasphemum extra castra, et ponat omnes qui audierunt manus suas super caput ejus, et lapidet eum populus universus.

15. Et ad filios Israel loqueris: Homo qui malodixerit Dei suo portabit peccatum suum:

16. Et qui blasphemaverit nomen Domini, morte morietur: lapidipus opprimit eum omnis multitudo, sive civis, sive peregrinus fuerit. Qui blasphemaverit nomen Domini, morte morietur.

17. Qui percusserit et occiderit hominem, morte morietur.

18. Qui percusserit animal, reddet vicarium, id est, animam pro anima.

19. Qui irrogaverit maculam cuilibet civium suorum, sicut fecit sic fieri ei:

20. Fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente restituet: quemad inflixerit maculam, tamen sustinere cogetur.

21. Qui percusserit jumentum, reddet aliud. Qui percusserit hominem, punierit.

22. Equum judicium sit inter vos, sive peregrinus, sive civis peccaverit: quia ego sum Dominus Deus vester.

23. Locutusque est Moyses ad filios Israel: et eduxerunt eum qui blasphemaverat extra castra, ac lapidibus oppresserunt. Feceruntque filii Israel sicut præcepit Dominus Moysi.

COMMENTARIUM.

VERS. 2.—PRÆCIPERE FILIIS ISRAËL UT AFFERANT TIBI OLEUM. Nota: Quatuor erant functiones sacerdotum in tabernaculo: prima et præstantissima, de qua factum actum est, erat immolatio sacrificiorum; secunda, incensio thymianatis in altari ad id deputato

intrâ Sanctum, de quâ functione dictum est Exodi 30, 7; tertia, propositio panum propositionis; quarta, accensio lucernarum in candelabro: de duabus hisce postremis agitur hoc capite. Porro filii Israel, sive totus populus debet sumptus præbere, ad has qua-

tuor functiones necessarios, quia nomine totius populi obibant sacerdotes. Ideoque primò, in censu populi quisque solvbat in hunc usum dimidium siculum, Exodi 30, v. 15. Secundò, in festis tribus quotannis offerabant singuli aliquid ad eundem usum, quantum scilicet ex devotione volebant. Nam praeceptum erat Exodi 23, 15: *Non apparebis (quod ter fiebat in anno) in conspectu meo vacuus.* Tertiò, erat gazophylacium, in quod injiciebat quisque quod volebat pro sumptibus templi, de quo Luca 2, 1. Quartò, sicut sumptus publice debet populus certas victimas pro peccato adducere, ut patuit c. 4, 14; et c. 16, v. 5, ita similiter debet afferre oleum ad lucernas, et similam ad panes propositionis coquendos, uti hic praecepit; non quod cuilibet in particulari id precipiat, sed quod toti populo: unde principes et magistratus ex communia ariario hinc dependebant. Nam primitive, decimae et aliae oblationes cedebant in ius et alimento sacerdotum: nullam enim ipsi aliara partem, aut haereditatem à Deo inter suos populares accepterant. Accidebat tamen non rarè, ut aliqui subinde religiosiores, maxime principes sive Hebrei, sive Gentiles, vel omnino, vel magnâ ex parte hos sumptus praestarent, ut fecit Ezechias rex 2 Paral. 51, 5; et Selenicus rex Asia 2 Machab. 5, 5; et Artaxerxes rex Persicus 4 Esdras 7, 25.

OLEUM DE OLIVIS PURISSIMUM AC LUCIDUM. Iebr. oleum purum contusum in lumen (ut vertunt 70), id est, oleum pili tensione deluis, liquidum et lucidum, amurca remanente et ficeibus.

AD CONCINNANDAS LUCERNAS (id est, ad accendendas lucernas, Ita Septuag., Chald. et Hebr.) **JUXTA** (id est, singulis noctibus, ut explicatur v. seq., nam ardentes lucerne à spesre asa mane, mane autem extinguebant. Vide dicta Exod. 27, 20).

VERS. 5. — EXTRA VELUM TESTIMONI, quod scilicet oppansum est **testimonio**, id est, arce que continet testimonium, id est, legem sive tabulas legis, que testatur quid à nobis fieri velit Deus. Es metonymia, q. d.: Ardeant ha lucernæ in Sancto ante Sanctum Sanctorum.

Tropolog. lucernæ sunt Apostoli et doctores, qui bus ait Christus: *Vos esitis sal terra, et lux mundi.* Audi S. Paulinum epist. 51 compellantem S. Aug. Ecclesiæ doctorem: *O lucerna dignè super candelabrum Ecclesiæ posita, quæ latè Catholici urbibus de septiformi lino, postum oleo lucertia lumen effundens, densam licet hereticorum coligimus discutis, et lumen veritatis à confusione tenebrarum splendore clarifici sermonis enibilis! Os tuum fistulam aquæ vivæ, et venam fontis eterni meritò dixerim: quæ fons aquæ vivæ salientis in vitam aeternam Christus effectus est. Cujus desiderio siti vit in te anima mea, et ubertate tui fluminis inebriari terra mea concipiuit.*

VERS. 5. — ACCIPIES QUOCQUE SIMILAM, ET COQUES EX EA DUODECIM PANES. Nisi hi sunt panes propositionis, id est, propositi Domino, ad quos similam dabat non populus; ex qua non laici, sed ipsi Levite, puta Caathites, panes hos confiebant et coquabant, ut

patet 1 Paral. 9, 52; et c. 23, v. 29. Parò modo Levite praeceperant aromatisbus, ex quibus ipsi sacerdotes, ut patet 1 Paral. 9, 50, confiebant sacra unguenta, prescripta Exod. 30, 25 et seq. Porrò hi panes fiebant ex simili purissimâ, cui subiungende pro aquâ infundebatur olei purissimi quarta pars hin, id est, olei libras tres, puta uncia 56. Deinde simul cum panibus apponebant quartam partem hin vini (quod, ut mox dicam, postea Deo libabant), id est, vini libras tres, cum 4 uncis. Est enim vīnum oleo gravius.

Nota secundò. Panes hi erant duodecim, ut scilicet quaque tribus suum quasi panem Deo offeret: hisce enim panibus duodecim tribus protestabant se jugiter à Deo ali; et vicinie Deus hinc gratitudine oblationis eorum quasi illecebatur ostendebat se eorum meminisse, eorumque memoriam et memoriale semper ante se habere, ut eos alere et curare pergeret. Hinc tertio, hisce panibus imponebant thus, ut significant ut omnia Deo debere, sequi omnia. Deo accepta referre per panes propositionis, que cum thure semper ponentur ante Dominum: thus enim significabat panes oblatos esse Domino, tanquam qui domini sint, illi que debeantur. Porrò thus hoc elapsa hebdomead, cùm panes auferrentur, et novi surrogarentur, adolebatur Deo cum sacrificiis, ut iussum est Levit. 2, v. ult. Quartò, adiunct Septuag., Chald. et Philo, panibus hisce impositum fuisse salēm, hec enim era quasi mensa Dei: sal autem in omni mensa apponit solet, ut cibos condit, et sapientes faciat, nam Levit. 2, 15, ita præcepit: *In omni oblatione tua offers sal.* Quintò, singulis sabbatis panes novi, recentesque et calidi ponentur in mensa, ut patet v. 8, veteres thure tollebantur, eosque concedebant sacerdotes, illis enim solis hisce panibus vesci licetabat, ut patet Math. 12, 4. Sextò, erant hi panes azymi, et quisque corum ponderabat duas decimas, id est, libras tredecim cum dimidiâ, ut mox patet; erant ergo magni hi panes. Unde septimò, in mensa ponentur seni et seni panes *altrisecis*, id est, alteri contra alteros, ita ut sex sibi invicem imponerentur, instar durorum torrium, vel potius, et concinnius, ut bini singuli jungerentur, quorum unus alteri imponebatur; ita ut duo essent ordines panum, ut scilicet primo ordine, inferne in mensa ponentur tres panes consequenter, qui singuli haberent alium sibi superpositum: deinde juxta eos ponentur alius similis ordo trium panorum, cum tribus aliis eius impositis. Probabile est, panes singulos impositos fuisse magnis acetabulis, sive crateribus inferne, supernè verò tectos fuisse (ne à pulveribus et à muscis federaerentur) alii vasis, que thirubula vocantur Exodi 25, 20, inquit Vilaplano et Vatalius. Deinde utriusque panum ordine utrinque apponelatur: primò, una phiala, id est, universum duas phialas plena thure; secundò, vasculum sale plenum: tertio, cyathus cum vino utrinque, id est, duo cyathi, qui pariter cooperi fuisse videntur, tum ob muscas et pulveres, tum ne vini vis evanesceret et acesceret. Octavo, hi panes ex publico offerabantur, scilicet populus offerebat similam optimam, eamque pinsebant Levite.

Addit S. Hieron. in Malach. 1: *Panes, inquit, propositionis juxta traditiones Hebraicas, ipsi sacerdotes servare, ipsi demere, ipsi molere, ipsi coquere debebant.* Verum haec traditio non convenit cum Scripturâ, nec cum Josepho. Denique cum panibus etiam vīnum in hac mensa Deo oblatum fuisse, ut integrum in ea Deo iugeque proponeretur convivium, docet ex Josepho, et ex mensa in arcu triumphali Titi Roma sculpta, Vilaplano lib. 4 de Templo, c. 37. Unde et verisimile est vīnum, ne acesceret, singulis sabbatis cum panibus renovatum fuisse, veteri in honore Dei libato, id est, effuso coram oraculo et Sancto sanctorum. Vīnum enim Palestinum, cùm sit potentissimum, facile ad 8 dies servari poterat, id enim experiorum in vīno Hispanico. Vilaplano tamen censem vīnum eodem die quo inferebatur libatum fuisse.

Tropologicè, hi panes significant opera misericordie, quibus ad Sanctum sanctorum, id est, copiosi et liberales, ut non una die aut hebdomead, sed quâlibet largam elemosynam denuo: duodenarius enim est symbolum universitatis. Tertiò, imponitur eis thus lucidissimum: quia haec caritatis opera fieri debent, non ad vanam gloriam aucepandam, sed solius Dei intuitu, utique ei soli sacrificium hoc charitatis offeramus. Quartò, imponitur eis sal, ut significetur cum discretione haec opera esse peragenda: ut magis indigenit, et utili ea impendamus. Rursus, sal mortificationem, que jejunio, aliisque modis fit; thus orationem significat, nam, ut ait Angelus ad Tobiam cap. 12: *Bona est oratio cum jejunio et elemosyna.* Quintò, per singula sabbata munatur: quia in die Dominicâ solitarii faciente collectas elemosynarum, ut patet 1 Cor. 16, v. 1. Rursus, cùm novum sabatum venit, id est, cùm novum beneficium accepimus, aut recipimus recordamur, novas elemosinas facere, Deoque per eas gratias agere debemus. Sextò, panes erant azymi, quia elemosyna jungit debet cum puritate vite; erantque panes magni, quia magna debet esse elemosyna; nam, ut ait S. Chrysostomus: *Elemosyna non depauperat, sed ditat; promissum est enim: Date, et dabitur vobis.* Septimo, seni erant à dextris, et seni à sinistris; quia tan in imicis quām in amicis beneficij esse debemus, ut vincamus in bono malum. Octavò, siebant è simila optima: quia non vilia, sed meliora Deo et pauperibus sunt danda. Ita Riber. 1. 2 de Templo c. 11. Audi illustrè misericordie et beneficentie apud gentiles exemplum, quod refert Valer. Max. 1, 4, c. 8: *Erat, inquit, opibus excellens Giliæ; sed multò etiam animo, quam divitias luxpletior, semperque in eroganda potius, quām in contrahendā pecunia occupatus: ad eo ut domus ejus quasi quedam munificientia officina crederetur. Alimenta inopis laborantibus, doles virginibus paupertate pressis, subidia deritiorum luxpletior, semperque in eroganda potius, quām in contrahendā pecunia occupatus: ad eo ut domus ejus quasi quedam munificientia officina crederetur. Alimenta inopis laborantibus, doles virginibus paupertate pressis, subidia deritiorum luxpletior, semperque in eroganda potius, quām in contrahendā pecunia occupatus: ad eo ut domus ejus quasi quedam munificientia officina crederetur. Alimenta inopis laborantibus, doles virginibus paupertate pressis, subidia deritiorum luxpletior, semperque in eroganda potius, quām in contrahendā pecunia occupatus: ad eo ut domus ejus quasi quedam munificientia officina crederetur.*

Aleg. panes hi significant Eucharistiam, in quâ sub specie panis corpus Christi proponitur. Ita S. Hieron. in 1 Malach., Cyril. catech. 4 mystagog., Damasc. 1, 4, c. 14, Isych. et Rupert. Hi panis est durum decimatum, id est, durum naturarum: Christus enim et Deus est et homo, suntque 12 panes; quia primi connam hanc eucharisticam coenaverunt duodecim Apostoli, imponitur eis thus, id est, gratarum actio et oblatio, quia principatum tenet in Dominicâ coena, inquit Isychius; non licet eos comedere nisi in loco sancto, id est, in purâ et sanctâ animâ ac conscientia.

Qui SINGULI HABENT DUAS DECIMAS. Decima erat decima pars ephi, sive trium modiorum. Eph. enim erat decima pars cori, id est, 50 modiorum, Josephus l. 5, c. 5, decimam vocat assaronem, dicitque eam continuisse 7 cotylas. Cotyla autem, inquit Riber. 9 unciarum erat mensura; ergo decima habuit 63 uncias, id est, 5 libras et 3 uncias; duæ verò decimas, et singuli panes inde confecti erant decim librarum cum dimidiâ. Verum in fine Pentateuchi ostendam gomor, i.e. assaronem fuisse mensuram continentem 8 libras, sive 96 uncias aquæ, aut vini, aut frumenti palestini. Hæc enim omnia aquæ pondereant, teste Vilaplano. Porrò vas continens 8 libras: frumenti palestini, tantum continet 8 libras farœ... et n. d. cum 4 uncis. Frumentum enim Palestini nostræ longè est melius

densius et ponderosius. Cum ergo tritici nostri vas ali-
quod, v. g., gomor, det farine (farina enim molendo
fit rarius, itaque levior frumento) gomor et insuper
tertiam partem gomor, ut nostri moliatores, qui id stu-
diis observarunt, testantur, tritici Palestinae gomor
unum dabit farina gomor cum dimidio. Quare cum
gomor cum dimidio farine, equiponderet suo gomor
tritici, ex quo molitum est, hinc sequitur quid gomor
tritici ponderans 8 libras, dederit sequigomor farina;
ita ut gomor farine ponderat 5 libras cum 4 uncis :
sic enim sequigomor farina ponderat 8 libras sui
tritici, ex quo molitum est. Gomer ergo, sive assaron
tritici Palestinae, continebat 5 libras farina cum 4 uncis :
duo gomor, et panis inde confectus continebat 10
libras cum 8 uncis. His ille pondus aque, que
miscent farina; ut fiat panis; quod pondus facile est
quarta pars ponderis farinae, nam 5 uncias farinae,
facile, ob aquam immixtum, dant 4 uncias panis, uti no-
stri pistores testantur: quare 10 librae cum 8 uncis
duorum assarorum farinae dabunt ab aqua immixtam
panis libras 15 eum dimidiab. Singuli ergo hi panes
erant 15 librarum cum dimidiis. Magni ergo erant hi
panes, et totum penè mensam, utpote parvam, occu-
pabant: nimisque, magno Deo, et magna danti, magna
reddenda sunt, presentia à tota aliquâ tribu et populo.
Denique censem Vilalpando singulos hos panes ha-
buisse duo gomor farinae, in memoriam ejus, quod Deus
feria sexta, pro eâ et pro sabato sequente quo que-
scendum era, deplebat duo gomor mamma, Exodi 18,
v. 22. Addit ipse et alii, duas decimas similes, con-
tinuisse 12 libras, et additâ aquâ in pane 16 libras. Ve-
rū sie minus magni et immanes fuissent hi panes,
quod ut evidentiù, ut Robertus Cenalis et Aleazar,
qui exactè de priscis Hebraeorum mensuris seripe-
runt, hic et alii decimam accipiunt, non ephi, sed
gomor, cuius pars decima erat unice penè 10, que
duae decimae, confeccissent panem 19 circiter unciarum,
id est, uniuersa libra, ac 7 unciarum. Verū huic senti-
entiae obstat, quid S. Scriptura et Josephus assertant
et exprimunt hanc decimam esse assaronem, esseque
decimam non gomor, sed ephi, Exodi 16, v. ult. Ade-
de, sic sat exigu fuissent hi panes. Mancat ergo quod-
dictum est, panes fuisse 15 librarum cum dimidiis.

Vers. 6. — SUPER MENSAM PURISSIMAM, super men-
sam auream.

Vers. 7. — UT SIT PANIS IN MONUMENTUM ORATIONIS
DOMINI, q. d.: Ut panis iste sit iugae memoriale oblationis jugis, quam hoc pane Hebrei Domini faciunt, unde ex Hebreo ita veritas: *Pones super eos thus, et thus sit pari in memoriale iugitionis,* id est, *ignite oblationis Domini*, q. d.: Impones panibus thus, ut thus significet panem Deo oblatum, et jugem hanc panum oblationem Domino fieri: dñs enim soli Deo per ignem
adoleatur. Alteri vertunt et explicant Vatab. et Cajet.,
sic videlicet, ut thus subice vice panis fiat ignitus, id est, in igne adoleatur Domino, nam *memoriale cap. 2,*
et alibi vocatur illa pars minchæ, quæ Dominus adole-
batur loco totius minchæ.

Vers. 8. — PRÆ SINGULA SAMMATA, MUTABUNTUR NE-

scilicet nimis desiceantur, aut corrumptantur, sicutque
incepti ad Esum. Ita Abul.

SUSCEPTA A FILII ISRAEL, q. d.: Quorum materia,
id est, farina, data sù a filiis Israel, sed pista à Levitis.

FEDERE SEMPERNO. Quia hi panes sunt quasi sym-
bolum perpetuum foderis iudi inter me et populum,
illiusque memoriam continuo ingerunt. Simile dixi de
sale foderis c. 2, 15.

Hinc censem Abulens., etiam tempore schismatis sub
Jeroabo, semper panes hinc fuisse Domino oblatos,
ita ut gomor farine ponderat 5 libras cum 4 uncis :
cosqu num. 12, nù prescriptum est v. 6, tum quia
multi ex 12 tribibus in hoc schismate adheserunt du-
abus tribibus, Deo et templo : tum quia hic dicitur
hosce panum ritus servandos esse foderis semperno,
id est, quamdiu duratura erat lex velus et judaismus.
Simili modo 12 lapides in rationali manuscritu tem-
pore schismatis, imò post eversionem decem tribuum:
nam Josephus testatur se eos vidisse in rationali.

Vers. 9. — ERUNTQUE AARON ET FILIORUM EIUS, UT
COMENDANT EOS IN LOCO SANCTO, in atrio tabernaculi. Non
est versimilis, crescente numero sacerdotum, 12 hosce
panes fuisse disperitos per omnes omnino sacerdotes:
sic enim quisque ex eis non habuerit frustulum, sed
cum sacerdotis distributi essent in 24 classes, ut patet
1 Paral. 24, quarum quecum suam septimanam mini-
steri per vires oblati in tabernaculo; versimilis est,
quamque classem panes sue septimanam inter se distri-
buisse. Ita Abul. Ex hoc loco colliguntur solis mesuls
filii sacerdotum edere licuisse hos panes; atque hoc
est quod ait Christus Matth. 12, 5: *Quos (panes pro-
positis) non faciat ei edere, nisi soli sacerdotibus.*
Hoc etiam indicat hic sequitur: *Quia sanctum san-
ctorum est de sacrificiis Domini*, q. d.: Panes hi co-
medentur tantum à sacerdotibus, eorumque filii, quia
sanctissimi habentur, et sunt inter oblationes Domini;
offeruntur enim in ipso Sancto, cum ipso victimæ of-
ferantur extra Sanctum in atrio; que autem validè
sancta erant, hie à solis mesuls stirps sacerdoti-
bus comedendi poterant, ut colliguntur Nam. 18, 10.

Nota. Panum horum oblatio non erat sacrificium
propriè dictum: nulla enim in his fiebat immutatio.
Vocantur ergo hic sacrificium, id est, oblatio, per ca-
tachresin. Noster tamen Gabriel Vasquez p. 5, disp.
220, n. 28, censem, hosce panes fuisse sacrificia; quia,
inquit, concupantur a sacerdotibus in cibano, idque
in loco sancto, put in atrio, quasi haec coctura fuerit
eorum immutatio et sacrificatio. Verum hoc et in certum
est, ut iam dixi, et insufficientis, nam in cibano farina
immutabatur, non panis. Addit, haec coctura et im-
mutatio fiebat in cibano, non in altari; altare autem
est proprius locus sacrificii: unde et mincha, sive pa-
nes coctos in cartagine, craticula aut cibano non erat
sacrificium, nisi cum in altari pars ejus adolebat Deo,
ut patet Levit. 2.

Vers. 10. — ECCE AUTEM EGRESSUS, etc., JUGATUM
EST, q. d.: Ecce autem capitum jurgari Egyptius: sic
enim egredi subinde capitur, pro aggredi et incipere
quippam, ut Exodi 2, v. 4; Deut. 15, v. 15. Intextur
hæc historia hic, quia contigit sub idem tempus, quo

date sunt precedentes leges. Causa jurgii non exprimitur. Judei dicunt cum iugatum esse, cù quòd esset
ebrius. Verum hoc refutat Abul., nam Hebrewi in deser-
to carebant vino et sicerar, atque solum manna et aqua
vivebant, neque excedebant in cibo et potu, sed aqua
multum quotidie comedebant, videbant unum gomor. Alii suspicunt eum voluisse figere tabernaculum cum
Danit, cù quòd esset ex matre Danit, lieet patrem
haheret Egyptum, indeq; ortum esse jurgium: ve-
rum et hi dividunt.

Vers. 11. — CUM BLASPHEMASSET NOMEN DOMINI, ET
MALEDISSSET, Judei vertunt, protulit illud nomen (Dei
scilicet tetrammaton), quod antonomastice vocatur
hasschem, id est, nomen) et maledictus. Unde putant ipsi
eum duo peccata admisisse: primum, quod pronunciat
nomen Dei tetrammaton, quod Judas est ineffa-
bile; secundum, quod maledixit. Verum erant, uom
enim tantum fuit ejus peccatum, scilicet blasphemia seu
maledictum in Deum. Unde Hebrewi in veranda sunt
perforati, id est, blasphemavit illud nomen (sanctum
et augustum Dei) et maledictus. Nakab enim, sive kabab
significat *cavare, perforare*, et inde per metaphoram
evacuare corpus, id est, maledicere et blasphemare.
Fabulant Rabbi blasphemum hunc fuisse filium illius
Egypti, quem occidit Moses. Exodi 2, v. 12,
quidque vices oblati in tabernaculo; verisimilis est,
quamque classem panes sue septimanam inter se distri-
buisse. Ita Abul. Ex hoc loco colliguntur solis mesuls
filii sacerdotum edere licuisse hos panes; atque hoc
est quod ait Christus Matth. 12, 5: *Quos (panes pro-
positis) non faciat ei edere, nisi soli sacerdotibus.*

Disce hic, quantum crimen si blasphemari, quā-
nus acriter illud puniat Deus, etiam in hac vita. Nam
de futura stat sententia Christi: *Omne peccatum et
blasphemia remittetur hominibus: spiritus autem bla-
phemie non remittetur. Et quicunque dixerit verbum
contra filium hominis, remittetur ei; qui autem dixerit
contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in
hoc seculo, neque in futuro. Ita blasphemus Pharaon,
dicens: Non novi Dominum, mersus est in mari Ru-
bro. Ita Syri dicentes: Deus monium est Dñs eur-
orum, et non est Deus vallum; multi à paucis Israelitis
in valle prelio cæsi sunt, 5 Reg. 20. Ita blasphemus
Antichristus dejeicitur in tartara, Apoc. 13, 6; et
e. 19, 20.*

Narrat Greg. Turon, lib. 2 Hist. c. 7, et Sidonius
lib. 8 epist. penult. quid, cum Aureliam obserderet
Gotli, Anianus, Rupert, Irenæus lib. 5, 50. Mater
blasphemari vocatur *Sathanith*, id est, *retributia, illa Dabri*, id est, *loquelæ*, quia damnatio cui Antichristus
destinatus est, blasphemus ejus retributus: lapida-
bit cum omnibus populis, quia omnes electi in die
detractionis ejus, cum condemnabunt, et sententia sua
in abyssum precipitantur.

Vers. 14. — PONAT OMNES QUI AUDIERUNT (blasphem-
iam ejus) MANUS SEAS SUPER CAPUT EIJUS, ET LAPIDET
EUM POPULUS UNIVERSUS. Moris erat apud Judeos ut
testes super caput rei manus imponerent, quasi signi-
ficantes hoc caput esse impium contra quod fecerat
testimonium, idéque mortis esse reum. Addit Lyra-
nus eos dicere solitos. *Malitia tua te adduxit ad mor-
tem, non nos: quasi dicent:* Tuo capiti mortem
tuus impetu, non nobis. Unde super caput aliquous
manus imponere, est contra eum ferre testimonium,
ut patet Dan. 15, 31. Aliam causam dicit Olearius, vi-
delicet impossuisse veteres manus super caput rei,
tangam super hostium piaculam: huius enim manus
imponerantur, ut patet ex dictis c. 4, 4, et 24; et c.
46, v. 24. Blasphemia enim, idolatria, et similia

gravia crimina, nisi vindicentur, videntur sive enormitate assistentes et vicinos, adeoque totam regionem
polluire, et reddere obnoxiam divine vindicta: quoniam ut avertant, Deo nocentem et reum dedunt, ma-
musque ei imponunt, quasi hoc ritu re ipsa precentur,
ut Deus in eum omnem peccati ponare devolat, nec
in regionem aut populum erimus admissum vindicet.
Simpli modo idololatre manus imponi jussit Deus
Deut. 17, v. 7. Vide et Deut. 21, v. 6, 7, 8, 9. Merito
autem, inquit Theod., q. 35, blasphemia aptavit legem
et ponam homicidii, ejusque reum lapidari jussit,
quia blasphemator creatorem cum interficeret non
possit, linguis ferit. Unde S. Aug. in illud Matth. 26,
63, blasphemavit: *Nouus inimicus, ait, peccat qui bla-
phemaret Christum regnante in celis, quidam qui cruci-
fixerunt ambularent in terris: ut non mirum sit leges
omnes eviles, canonicas et divinas tam severe in
blasphemis animadvertere.*

Nota est etiam pena blasphemii Semachoril, qui
ob blasphemiam cum 183 milibus casus est: sic et
Paulus blasphemum tradidit Satana 1 Tim. 4, v. ult.

Disce hic, quantum crimen si blasphemari, quā-
nus acriter illud puniat Deus, etiam in hac vita. Nam
de futura stat sententia Christi: *Omne peccatum et
blasphemia remittetur hominibus: spiritus autem bla-
phemie non remittetur. Et quicunque dixerit verbum
contra filium hominis, remittetur ei; qui autem dixerit
contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in
hoc seculo, neque in futuro. Ita blasphemus Pharaon,
dicens: Non novi Dominum, mersus est in mari Ru-
bro. Ita Syri dicentes: Deus monium est Dñs eur-
orum, et non est Deus vallum; multi à paucis Israelitis
in valle prelio cæsi sunt, 5 Reg. 20. Ita blasphemus
Antichristus dejeicitur in tartara, Apoc. 13, 6; et
e. 19, 20.*

Narrat Greg. Turon, lib. 2 Hist. c. 7, et Sidonius
lib. 8 epist. penult. quid, cum Aureliam obserderet
Gotli, Anianus, Rupert, Irenæus lib. 5, 50. Mater
blasphemari vocatur *Sathanith*, id est, *retributia, illa Dabri*, id est, *loquelæ*, quia damnatio cui Antichristus
destinatus est, blasphemus ejus retributus: lapida-
bit cum omnibus populis, quia omnes electi in die
detractionis ejus, cum condemnabunt, et sententia sua
in abyssum precipitantur. *Expte, inquit, trans tuam, Galilee* (ita Christum
vocabat). Visitai, visitai. Ita Sozom., Ruffinus, Eutro-
pius. Arius in Filium Dei blasphemus, alium purga-
turn, visera effudit, et expiravit. Nestorii lingua à
vernibus erosa est, cù quid dixisset B. Virgine esse
Christiparam, non Deiparam. Olympius episcop. Arius,
Carthagine in Elyanenum balneo lavans, cum
Trinitatem publicè blasphemaret, tribus iectis jaculis,
tangam fulminibus consumptus est, anno Christi 510.
Tessis est Paulus Diaconus lib. 15 in Anastasio. Fre-
deric. Il imp. dicebat: *Tres fuere insignes impostores,
qui humanum genus seduxerunt, Moses, Christus, Ma-
homet;* unde ab Innocentio IV in concilio Lugdun-
dannatus, imperioque spoliatus est. Refert hanc ejus

blasphemiam Lipsius 1 Monit. politic. 4. Ista vetera, hec nostri sunt avi et soli. Hæretici Hallas (oppidum id est propè Bruxellas, ubi statua B. Virginis miraculosa celebre) capere cogitabant. Ex illis unus accedit ad urbem: *Ego, sit, meis manibus Hallensi misteriose* (ita vocabat statuam B. Virginis) *nasum abscondam*. Audit Virgo et procurat ei eidem plumbâ grande ex urbe missâ nasus australer. Vixit ille miser, nomine Joan. Zwickius, fuitque ipsam Hollandis assiduo ludibrii multos annos, et fortè etiamnum vivit: res est notissima. Decem annū ex quo Hollandi B. Virginis Sichenensem scellum expilarunt: ab illo tempore Ostendam perdidérunt, omniaque illis infelicitate (cum prius felicitate) cesserunt. Fuit inter eos eques habens equum cœcūtientem, qui veniens ad scellum irridens dixit: *Si Maria hic miracula facit, illuminet meum equum*. Audit Virgo blasphemiam, moxque equo visum restituit, ipsum verò equitem blasphemum execavat. Id ante mortem, et in morte confessus fuit socius ejus, qui alius crimen Weertensi extrema supplicio affectus est, ut ipsoem Weertensi pretor, qui supplicio et questioni præfuit, scriptis ad me, qui tum ad B. Virginem Sichenensem in missione degebam, et mira Virginis ope manus Hollandorum effugi.

CAPUT XXV.

- Locutusque est Dominus ad Moysen, in monte Sinai, dicens :
- Loquere filii Israel, et dices ad eos: Quando ingressi fueritis terram quam ego dabo vobis, sabbatis Sabatum Domino.
- Sex annis feces agrum tuum, et sex annis putabis vineam tuam, colligesque fructus ejus :
- Septimo autem anno sabbatum erit terra, requietio Domini; agrum non seres, et vineam non putabis.
- Quia sponte gignet humus, non metes: et uvas primiturum tuarum non colliges quasi vindemiam; annū enim requiescentia terra est;
- Sed erunt vobis in cibum, tibi et servo tuo, ancillis et mercenario tuo, et advene, qui peregrinantur apud te:
- Jumentis tuis et pecoribus, omnia que nascuntur, præbentib; cibum.
- Numerabis quoque tibi septem hebdomadas annorum, id est, septies septem, que simul faciunt annū quadragesima novem:
- Et clanges buccinā mense septimo, decimā diu mensis, propitiacionis tempore in universā terrā vestrā:
- Sanctificabisque annum quinquagesimum, et vocabis remissionem cunctis habitatoribus terre tuae: ipse est enim jubileus. Revertetur homo ad possessionem suam, et unusquisque rediet ad familiam priam:
- Quia jubileus est et quinquagesimus annus,

VERS. 15.—PECCATUM, PONAM PECCATI.

VERS. 16.—QUI BLASPHEMAVERIT MORTE MORIATUR, etc., SIVE CIVIS ILLE, SIVE PEREGRINUS FUERIT, etiam gentilis et circuncisus. Hic enim ex morte et jure gentium, soritorum forum judaicum ratione delicii ibi commissi, sicut blasphemus hic, licet Aegyptius, à Moses tamen et Iudeis supplicio affectus est.

VERS. 18.—REDDET VICARIUM, ID EST, ANIMAM PRO ANIMA, puta animal vivum vice animalis à se occisi.

VERS. 19.—QUI IRROGAVERIT MACULAM, id est, clavicrem, aut mutilationem, ut sequitur.

VERS. 20.—FRACTURAM PRO FRACTURA. Ut si frerit alteri pedem vel manum, eidem frangatur pes vel manus.

VERS. 21.—QUI PERCUSSE RIT (occiderit) HOMINEM, PUNIETUR. Hebr. morietur, puta occidetur: repetit enim hic generatim legem talionis v. 17 propositam, quam hucusque variis exemplis illustravit. Probabile est, inquit Abul., quod nonnulli DD. asserunt, scilicet ponant talionis debuisse irrogari à judice, si lex illam petret; quod si non petret eam, sed mallet pecuniam, tunc iudex non tenebat, inquit non poterat infligere ponam talionis.

CHAPITRE XXV.

- Le Seigneur parle encore à Moïse sur la montagne de Sinai, et il lui dit :
- Parlez aux enfants d'Israël, et dites-leur : Quand vous serez entrés dans la terre que je vous donnerai, observez le sabbat des années aussi bien que celui des jours, en l'honneur du Seigneur.
- Vous semerez donc votre champ six ans de suite, et vous taillerez aussi votre vigne, et en recueillerez les fruits durant six ans :
- Mais la septième année ce sera le sabbat et le repos de la terre, consacré à l'honneur du repos du Seigneur; vous ne semerez point votre champ cette année-là, et vous ne taillerez point votre vigne.
- Vous ne moissonnerez point ce que la terre aura produit d'elle-même, vous ne recueillerez point les raisins de la vigne dont vous avez accommodé d'offrir les premières; vous ne recueillerez point, comme pour faire vendange; car c'est l'année du repos de la terre, nous ne mettrons rien en réserve pour vous.
- Mais tout ce qui naîtra alors de soi-même, servira différemment à vous nourrir, vous, votre esclave et votre servante; le mercenaire qui travaille pour vous, et l'étranger qui demeure parmi vous :
- Et il servira encore à nourrir vos bêtes de service et vos troupeaux, et même les bêtes sauvages. Les fruits de la terre seront communs cette septième année.
- Vous comprirez aussi sept semaines d'années, c'est-à-dire, sept fois sept, qui font en tout quarante-neuf ans;
- Et au dixième jour du septième mois, qui est le temps de la fête des expiations, vous ferez sonner du cor dans toute votre terre.
- Tous sanctifierez la cinquantième année, et vous publierez la liberté générale à tous les habitants du pays, parce que c'est l'année du jubilé. Tout homme rentrera dans le bién qu'il posséda auparavant, et qu'il avait aliéni, et chacun retournera à sa première famille et à sa première condition :
- Parce que c'est l'année du jubilé, l'année cinquantième. Vous semerez point et vous ne moissonnerez point ce que la terre aura produit d'elle-même, et vous ne recueillerez point les premières de vos vignes;

vous en abandonnerez tous les fruits à ceux qui en auront besoin.

12. Afin de sanctifier le jubilé; mais vous mangerez les premières choses que vous trouverez dans les champs, sans en faire d'amas ni de provision.

13. En l'année du jubilé, tous rentreront dans les lieux qu'ils avaient possédés.

14. Quand vous vendrez quelque chose à un de vos citoyens, ou que vous achèterez de lui quelque chose, n'atteirez point votre frère, en lui rendant trop cher, ou en achetant à trop bon marché; mais achetez de lui à proportion des années qui se seront écoulées depuis le jubilé.

15. Et il vous vendra à proportion de ce qui reste de temps pour en recueillir le revenu.

16. Plus il restera d'années d'un jubilé jusqu'à l'autre, plus le prix de la chose augmentera; et moins il restera de temps jusqu'au jubilé, moins s'achètera ce qu'on achète; car celui qui vend, vous vend selon le temps qui vous reste à jardir des fruits jusqu'à l'année du jubilé.

17. Ne trompez point et n'affliez point ceux qui vous sont unis par une même tribu; mais que chacun craigne son Dieu, parce que je suis le Seigneur votre Dieu.

18. Exécutez mes préceptes, gardez mes ordonnances, et accomplissez-les, afin que vous puissiez habiter sur la terre sans aucune crainte.

19. Et que la terre vous produise ses fruits dont vous puissiez manger et, vous rassasier, sans apprêcher la violence de qui que ce soit.

20. Que si dixeritis: Quid comedemus anno septimo, si non severimus, neque collegierimus fruges nostras?

21.

Dabo benedictionem meam vobis anno sexto, et faciet fructus trium annorum:

22. Sereteisque anno octavo, et comedetis veteres fruges usque ad nonum annum, donec nova nascatur, edetis vetera.

23. Terra quoque non vendetur in perpetuum; quia mea est, et vos advene et coloni mei estis.

24. Unde cuncta regia possessionis vestra sub redemtionis conditione vendetur.

25. Si attenuatus frater vus viderit possidendum suum, et voluerit propinquus ejus, potest redire quod illi videridet.

26. Sin autem non habuerit proximum, et ipse proximum ad redditum potuerit inventire,

27. Computabuntur fructus ex eo tempore quo vendidit; et quod reliquum est, reddet empori, sieque recipiet possessionem suam.

28. Quod si non inventiverit manus ejus ut reddit premium, habebit empor quod emerat, usque ad annum jubileum. In ipso enim omnis venditio redidit ad dominum, et ad possessorem pristinum.

29. Qui viderit domum intra urbis muros, habebit licentiam redimendi, donec unus impetraverit annus:

30. Si non redemerit, et anni circulus fuerit evolutus, empor possidebit eam, et posteri ejus in perpetuum, et redimi non poterit, etiam in jubile.

31. Sin autem in villa fuerit domus, que muros non habet, agrorum iure vendetur; si autem redempta non fuerit, in jubile revertetur ad dominum.

32. Adès Levitarum, que in urbibus sunt, semper possunt redimi.

33. Si redempta non fuerint, in jubile revertent-

s. s. VI.